

УДК 371.12

Шендерук О. Б.,кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,

Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ
ЯК ПСИХОЛОГО-АКМЕОЛОГІЧНОГО
ТА ПЕДАГОГІЧНОГО ПОНЯТТЯ**

У статті здійснено теоретичний аналіз поняття «професіоналізм» як психолого-акмеологічного та педагогічного феномена. Зазначену категорію розглянуто у психологічному, педагогічному та акмеологічному контекстах. У результаті дослідження професіоналізм визначено як складний процес, у ході якого суб'єкт здобуває професійно-педагогічні знання, вміння, навички, характеризується прагненням постійно оновлювати та розширювати педагогічний світогляд та розвивати креативні здібності, а також потребою в педагогічних інноваціях та нестандартних професійних діях.

Ключові слова: професіоналізм, якість, процес, результат, компонент, синергетична система, показник.

Постановка проблеми. Законом «Про вищу освіту» передбачені певні зобов'язання науково-педагогічних працівників, а саме: постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність [7, с. 40]. Педагогічний професіоналізм можна розглядати як ідеал педагогічної роботи, який спонукає викладача до самовдосконалення, і як еталон, який містить у собі оцінку ефективності педагогічної діяльності. Як категорія професіоналізм пов'язаний із професією вчителя, викладача, і його появу можна розглядати як у контексті безперервної педагогічної освіти, так і в контексті вимог до підготовки викладача. Генезис поняття професіоналізму в суспільстві пов'язаний з розвитком і спеціалізацією професійної діяльності. Це проблема, яка є, була та буде актуальною завжди, тому що змінюється суспільство, держава, й разом з ними змінюються й вимоги, що висуваються перед викладачем. Ключовим для нашого дослідження є культурологічний парадигмальний вимір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема педагогічного професіоналізму була предметом дослідження багатьох науковців, а саме: Багаєвої І., Бодальова О., Буткевич В., Венедиктова Т., Гузій Н., Деркача А., Костильова Н., Кулюткіна Ю.,

Левітана К., Маркової А., Підласого І., Проданова І., Радула В., Сагач Г., Сіненко В., Сластьоніна В., Сухобської Г., Сушенка Т. та інших. Питанню формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи присвячена дисертаційна робота Цокур Р.; психолого-педагогічних аспектів підвищення професіоналізму викладача (на матеріалі іноземної мови в технічному ВНЗ) Панчук В. Самоосвітній діяльності майбутнього вчителя присвятила свої роботи Сидорчук Н. Як категорію в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога професіоналізм досліджувала Гузій Н.

Мета пропонованої статті – здійснення теоретичного аналізу професіоналізму як психолого-акмеологічного та педагогічного поняття в ракурсі становлення ціннісної вертикалі професійних компетенцій.

Виклад основного матеріалу. Феномен професіоналізму настільки складний, що дати одне визначення, яке охарактеризувало б всю його багатогранність, досить складно, й визначень цього поняття практично стільки, скільки людей, які займалися дослідженням цього явища. Зауважимо, що категорія «професіоналізм» вживається в різноманітних контекстах: філософському, психологічному, соціологічному, економічному, етичному, педагогічному. Однак у цій статті ми зупинимось лише на психолого-акмеологічному та педагогічному аспектах визначення ключового поняття.

Питанню визначення поняття «професіоналізм» присвятили свої роботи акмеологи. Так, російські акмеологи Зазикін В., Чернишев А. визначають професіоналізм як якість професійної діяльності, що визначається особистісними можливостями: «Професіоналізм – це вищий стандарт професійної діяльності, який характеризує особистісні можливості виконавця, його свободу вибору найбільш зручних і відповідних конкретній ситуації способів діяльності. Базу професіоналізму утворюють вища кваліфікація, майстерність і цілеположення під час трудової діяльності» [6, с. 33]. Зазикін В., Чернишев А. вважають професіоналізм самоорганізаційною, синергетичною системою. Таку думку підтримує сучасний акмеолог Вакуленко В. Ці дослідники також зазначають, що досягнення викладачем вершин професіоналізму у розвитку

можливе за таких умов: чітка гуманістична орієнтація на розвиток особистості іншої людини, вмільй відбір засобів професійної діяльності з урахуванням логіки, мотивів, мети та активності.

Ідею саморозвитку професіоналізму відстоюють Бандурка О., Бочарова С., Землянська О., які підкреслюють, що в розвитку професіоналізму важливо «управляти не управляючи, стимулювати не обмежуючи, нормувати не стандартизуючи, структурувати не узагальнюючи, вимірювати не оцінюючи».

Сучасна українська дослідниця Сидорчук Н. самоосвітньою діяльністю майбутніх вчителів називає процес духовного, інтелектуального становлення, розвитку майбутнього педагога, який відбувається під впливом організаційно-педагогічних та соціально-психологічних факторів [8].

Кириченко О. визначає професіоналізм як вищий рівень розвитку людини як суб'єкта пізнання, праці та спілкування. Головним критерієм рівня професіоналізму він називає ступінь відповідних знань, умінь, навичок та психічних якостей спеціаліста відносно сучасних досягнень науки і практики в певній галузі [9, с. 9].

Психолого-акмеологічними чинниками розвитку професіоналізму, на думку дослідника Сафіна О., є творчість, критичність, професійне знання й компетенція, вибір стратегій діяльності, формування співпраці з колегами та студентами, критичність оцінки себе та інших, керованість процесу досягнення професійних цілей. Розвиток професіоналізму, на його думку, визначається психологічними чинниками, педагогічним середовищем й умовами діяльності.

Дослідник Гульбс О. вважає, що професіоналізм може бути вимірний як щось індивідуально ціле, що самоорганізується, а з іншого боку, – що потребує управління. Він зазначає, що професіоналізм не лише обумовлює продуктивність професійної діяльності, але й сам є результатом розвитку особистості й професійної діяльності викладача та його самореалізації. Крім того, наголошує дослідник, розвиток професіоналізму за своєю суттю є варіативним, де процес і результати не мають однакового напрямку, який би привів до одного й того ж результату. Він розглядає професіоналізм як системну освіту, що включає низку взаємопов'язаних структурно-функціональних компонентів, що

володіють інтеграційною властивістю цілого. До особливостей розвитку професіоналізму він відносить багатовимірність, нерівномірність та сензитивність та стверджує, що вони обумовлені професійним досвідом та потенціалом особистості викладача. Дослідник наголошує, що механізм розвитку професіоналізму педагога полягає в тому, що під час навчання, вирішення професійних завдань активно беруть участь усі компоненти й складові професіоналізму. У взаємодії вони породжують новий, вищий рівень його структури, формуючи цілісність системи через вирішення суперечностей між уже досягнутим і не досягнутим у вигляді рівня володіння діяльністю. Психолого-акмеологічну модель розвитку професіоналізму він вважає індивідуальною програмою сходження до вершин професіоналізму [4].

Заслужують на увагу висновки дослідження Деркач А., які полягають у тому, що професіоналізм – це якісна характеристика суб'єкта праці, що відбиває високий рівень професійно важливих і особистісно ділових якостей, акмеологічних інваріантів професіоналізму, високий рівень творчості, відповідний рівень вимог, мотиваційна сфера і ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток спеціаліста [5].

Психологію професіоналізму досліджувала російська науковиця Маркова А. За її твердженням, з позиції психології, професіоналізм – це не лише досягнення високих професійних результатів, не тільки продуктивність праці, але й наявність психологічних компонентів, таких як внутрішнє ставлення особистості до праці, стан його психічних якостей. Маркова А. відрізняє професіоналізм від компетентності, а останній – від компетенцій. Професіоналізм, на її думку, є значно ширшим поняттям. Дослідниця в професіоналізмі виділяє мотиваційну й операційну сфери. Головним компонентом у мотиваційній сфері є духовне наповнення професії (захопленість професією на користь інших, бажання залишатися в професії, прагнення до професійного розвитку). В операційній сфері – це так зване «технологічне» забезпечення духовного наповнення професії (усвідомлення повною мірою рис та ознак професіонала, самокомпенсування якостей, яких бракує). Професіоналом дослідниця вважає особистість, яка успішно вирішує навчальні та виховні завдання; особистісно

схильна до професії; досягає результатів, бажаних на сьогодні для суспільств, у розвитку учнів; опановує норми, еталони професії, досягає в ній майстерності, а також необхідного рівня професійних якостей особистості, знань та вмінь на сьогодні, але разом з тим має й усвідомлену перспективу, зону свого найближчого професійного розвитку. Професіонал, за Марковою А., – це спеціаліст, який оволодів високим рівнем професійної діяльності, який свідомо змінює й розвиває свою особистість у процесі виконання діяльності, який робить свій індивідуальний, творчий внесок у професію, той, що знайшов своє індивідуальне призначення, той, хто стимулює в суспільстві інтерес до результатів своєї професійної діяльності й підвищує престиж своєї професії в суспільстві. Також дослідниця виділяє п'ять рівнів професіоналізму: допрофесіоналізм, професіоналізм, суперпрофесіоналізм, псевдопрофесіоналізм та післяпрофесіоналізм. Протягом професійної діяльності особистість проходить ці рівні [9, с. 21]. Тобто дослідниця розглядає це поняття як особливий психологічний стан особистості.

Відомий український психолог Балл Г. розрізняє поняття «фахівець» і «професіонал». Перший володіє методами, засобами й техніками своєї справи. Цьому, як зазначає дослідник, навчають у ВНЗ. А професіонал – це той, хто, крім методів, засобів та технік, володіє ще й цінностями, ідеалами й цілісною професійною культурою. Складові духовності професіонала він бачить у максимальному спрямуванні здібностей особистості на реалізацію визначальних цінностей або провідного нормативного смислу. В оволодінні будь-якою професією процес осягнення сенсу своєї діяльності постає механізмом становлення духовності професіонала. Балл Г. вважає, що професіонал – це поняття, яке є ширшим за будь-яку професію. Духовний професіоналізм, на його думку, полягає в любові до справи, яку суб'єкт виконує [2].

За Кузьміною Н., професіоналізм – це показник якості професіонала, що визначається рівнем оволодіння ним змістом праці й засобами вирішення професійних завдань [9, с. 22].

Психологи Андронов В., Полякова О., Соболев С., Тарасова Л. визначають професіоналізм як прагнення представити світові своє «Я», утвердити результати своєї діяльності [9, с. 22].

Вітчизняний психолог Томчук М. розуміє під професіоналізмом «систему професійно значущих особистісних якостей, фахових знань, навичок та вмінь, які можуть забезпечити успішність їх фахової діяльності» [9, с. 22].

Російський психолог Зеєр Е. у структурі особистості професіонала виділяє чотири підструктури:

- 1) підструктура професійно значущих психофізіологічних властивостей (нейротизм, екстравертність, реактивність та ін.);
- 2) підструктура професійно важливих якостей;
- 3) підструктура професійної компетентності;
- 4) підструктура професійної спрямованості.

«Викладання через дослідження» – так розуміють професіоналізм психологи Подоляк Л., Юрченко В. [9, с. 22].

У працях більшості психологів-акмеологів професіоналізм розглядається як діяльність, яка потребує певних навичок, знань та вмінь.

Як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники-педагоги ґрунтовно досліджували поняття професіоналізму. Сучасний російський науковець Руднева Т. визначає педагогічний професіоналізм як інтегрований показник особистісно діяльнісної готовності до вирішення педагогічних завдань, які можуть бути соціальними, професійними та особистісними [9, с. 23]. А також дослідниця додає, що професіоналізм – це таке утворення, яке «систематизує інтелектуальну та предметно діяльнісну компетентність» [9, с. 23]. Умовою та наслідком оволодіння професіоналізмом Руднева Т. вважає педагогічну творчість [9, с. 23]. У моделі педагогічного професіоналізму вона виділяє професіоналізм знань, спілкування та самовдосконалення [9, с. 23].

Інший російський дослідник питання професіоналізму Ангеловський О. в роботі «Анализ понятий профессия, профессиональное сознание, профессиональная деятельность, профессионализм», аналізуючи вищезазначені поняття, сутність професіоналізму вбачає в процесі просування від вибору професії до оволодіння нею, досягнення професійної майстерності, творчих успіхів. Як якість особистості, на його думку, професіоналізм визначається як індивідуально усвідомлена позиція й поведінка, що пов'язані з трудовим досвідом і діяльністю протягом

усього життя та актуалізуються на різних ступенях здібностей фахівця, отримали суспільне визнання й оцінку, що виражається в соціальному стані. До головних критеріїв професіоналізму Ангеловський О. відносить: компетентність (знання справи); наявність необхідної освіти, стажу, навичок, підвищення кваліфікації; регулярне виконання функцій і операцій; стабільність службових відносин; дотримання норм професійної етики [1, с. 313]. На його думку, професіоналізм є необхідною умовою самореалізації особистості в суспільстві.

Цікаві думки щодо досліджуваного феномена ми знаходимо в зарубіжних дослідників. Так, у 70-і рр. ХХ століття у світовий науковий обіг було введено поняття «вузький професіоналізм» та «широкий професіоналізм». Наприкінці 80-х рр. зарубіжний дослідник Бродфут виділив такі відмінності між цими двома поняттями. Вузький професіоналізм включає в себе такі твердження: вміння виводяться з досвіду; поле діяльності обмежене в часі й просторі; події в класі усвідомлюються й розглядаються ізольовано від навколишнього середовища; цінності вчителя базуються на його автономії; підвищення кваліфікації полягає у вивченні конкретного курсу; викладання розглядається як діяльність, що базується на інтуїції. А широкий передбачає такі умови: вміння виводяться з поєднання теорії та практики; поле діяльності передбачає широкий соціальний контекст освіти; події в класі відбуваються й розглядаються відповідно до шкільної політики; цінності вчителя полягають у професійному співробітництві; активна робота з підвищення кваліфікації, включаючи вивчення теорії; викладання розглядається як педагогічно доцільна діяльність [10]. Звичайно, не можна розглядати наведені визначення як еталон, однак ці критерії дають нам змогу зрозуміти сутність руху за професіоналізацією педагогічної праці у Західній Європі, а також порівняти ці характеристики в різних соціокультурних контекстах. Можна дійти висновку, що в будь-якому соціокультурному просторі існують ці два феномени: вузького та широкого професіоналізму, використання яких залежить від конкретної мети, яка визначає й спрямовує рух педагогічної праці.

Дещо іншу точку зору можна знайти в Гузії Н., яка розробила власну модельну конструкцію цього феномена. Педагогічний

професіоналізм, на її думку, слід визначати цілісністю особистісних та діяльнісних виявів феномена як органічно взаємозалежних підсистем, а його концептуальну схему – єдністю професіоналізму педагогічної діяльності та професіоналізму особистості педагога як ключових складових. Розвиток професіоналізму, за Гузій Н., передбачає реалізацію інваріантної ієрархізованої моделі багаторівневого професійного зростання. Тобто кожна особистість для досягнення професіоналізму має пройти шлях від фахівця-початківця до вмілого працівника-майстра; творця-дослідника і, врешті-решт, професіонала [3]. Розглядає професіоналізм як компетентність і Гура О. [9, с. 24].

Підласий І. та Трипольська С. розглядають професіоналізм як систему набутих упродовж професійного навчання якостей, умінь мислити й діяти професійно. До основних якостей «ідеального педагога» науковці відносять: фізичне здоров'я та високу працездатність; урівноваженість психічних процесів; спокійний характер та стійку волю; ініціативність; організаційні здібності й навички; високий рівень загальної освіти й належну фахову підготовку; прагнення до самовдосконалення; знання споріднених наук про людину; знання методики викладання предметів; знання останніх досягнень науки; розуміння учнів та вміння спілкуватися з ними; володіння сучасними технологіями навчання й виховання; дисциплінованість і відповідальність; суспільну активність [9, с. 25].

Український науковець Колодько Т. вважає, що професіоналізм знань є підґрунтям професіоналізму загалом. До професіоналізму знань дослідниця відносить: комплексність у синтезі інформації; особистісне бачення у викладі матеріалу; формування знань на різних рівнях – теоретичному, методичному, технологічному [9, с. 25].

Дослідниця зазначає, що роль педагогічного професіоналізму можна визначити через співвідношення філософських категорій «суцього» та «належного». До найважливіших соціально-індивідуальних характеристик педагогічного професіоналізму вона відносить компетентність педагога, що інтегрує особистісні та діяльнісні сторони цього поняття. Погоджуючись з іншими вченими, які досліджували цей феномен, вона стверджує, що

професіоналізм є комплексним поняттям, яке не можна зводити ані до здібностей, ані до обізнаності викладача у сфері педагогіки та психології, ані до ансамблю особистих рис [9, с. 25].

Українська дослідниця Петровська І. під професіоналізмом розуміє поєднання інтенсивної діяльності та результату праці, тобто високого рівня її продуктивності, і виокремлює три складові професіоналізму:

- 1) професіоналізм знань;
- 2) професіоналізм спілкування;
- 3) професіоналізм самовдосконалення.

Серед них особливу увагу вона приділяє професіоналізму знань, оскільки вважає його основою професіоналізму загалом, хоча й зазначає, що в педагогічній діяльності ці структурні елементи взаємопов'язані та взаємозумовлені. Відсутність одного з цих трьох елементів свідчить про несформованість педагогічного професіоналізму. Крім того, поняття професіоналізму, на її думку, піддається вимірюванню [9, с. 25–26].

Як складову педагогічної майстерності розглядають професіоналізм сучасні українські педагоги Кайдалова Л., Щокіна Н., Вахрушева Т. у посібнику «Педагогічна майстерність викладача». Вони прирівнюють це поняття до професійної компетентності. Професіоналізм педагога, на думку цих науковців, означає сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, які відбуваються в людині в процесі оволодіння знаннями та забезпечують якісно новий, вищий рівень вирішення складних професійних завдань. «Педагогічний професіоналізм – це вміння вчителя мислити та діяти професійно. Воно охоплює набір професійних властивостей та якостей особистості педагога, що відповідають вимогам учительської професії; володіння необхідними засобами, що забезпечують не лише педагогічний вплив на вихованця, але й взаємодію, співробітництво та співтворчість з ним» [9, с. 26].

Схожі погляди на цю проблему має Пуховська Л. Термін «професіоналізм» – є сучасним тлумаченням традиційно вживаних понять «майстерність» та «кваліфікація», вважає авторка [9, с. 26].

Дослідниця Кропотова Н. вважає професіоналізмом складну інтегровану властивість особистості, яка має бути інтерпретова-

на через поняття індивідуальної професійної культури, в якій фіксується розмаїття елементів індивідуальної свідомості, відображаються відповідні предметний і соціальний контексти, які прямо й опосередковано впливають на світогляд професіонала, розуміння ним навколишнього світу, його моделювання й креативного перетворення [9, с. 26–27].

Науковець Долгая Н. зауважує, що професіоналізм як психологічне й особистісне утворення характеризується не стільки професійними знаннями та навичками, скільки мистецтвом постановки й вирішення професійних завдань [9, с. 27].

Інший підхід ми можемо побачити в працях Прохорова О. На його думку, професіоналізм – це інтегрована якість, яка є результатом тривалої педагогічної діяльності та обумовлює високий рівень продуктивності праці [9, с. 27].

Схожі думки ми знаходимо в підручнику Мешко Г.: «Професіоналізм – це інтегрована якість вчителя, результат його творчої педагогічної діяльності, здатність продуктивно, грамотно вирішувати соціальні, професійні та особистісні завдання» [9, с. 27].

Українська дослідниця Тюріна В. вважає, що під професіоналізмом педагога слід розуміти «системну інтегральну якість, сукупність педагогічної компетентності, педагогічної майстерності та професійно значущих якостей особистості, високу підготовленість до компетентного виконання педагогічних завдань у процесі професійної діяльності» [9, с. 27].

Науковці Брюховецька О., Кудусова А., Семиченко В., Снісаренко О. довели, що педагогічний професіоналізм – це «мірило педагогічної культури», що віддзеркалює «єдність знань, методичних умінь, мовної культури, особистих якостей, педагогічної техніки, такту й оптимізму» [9, с. 27].

Українська дослідниця Вітвицька С. вважає, що професіоналізм знань – це основа професіоналізму загалом [9, с. 27]. Вона визначає професіоналізм як «інтегроване, динамічне, складне утворення, що передбачає високий рівень продуктивності праці, і є результатом інтенсивної тривалої педагогічної діяльності» [9, с. 27].

Професіоналізм як майстерність розглядає Іванова С.; як певний рівень майстерності – Бабанський Ю.; як «самоосвіту» та «самовиховання» – Лівітан К. [9, с. 28].

Дослідниця Кириченко О. розуміє педагогічну майстерність як складову професіоналізму. Вона вважає, що професіоналізм – це вміння бачити й формулювати педагогічні завдання на основі аналізу педагогічних ситуацій і знаходити оптимальні способи їх вирішення. До загальних ознак професіоналізму дослідниця відносить володіння спеціальними знаннями про мету, зміст, об'єкт і засоби праці; володіння спеціальними вміннями під час здійснення процесу діяльності на всіх його етапах; спеціальні властивості особистості й характеру, що дозволяють здійснювати процес діяльності й отримувати позитивні результати [9, с. 28].

Вітчизняний дослідник Сипченко В., говорячи про професіоналізм, зазначає, що це інтегративна якість особистості, яка формується в процесі діяльності педагога. До головного критерію професіоналізму дослідник відносить високий рівень практичної готовності до вирішення професійних завдань у реальному педагогічному процесі. На його думку, професіоналізм – це ще й результат тривалої, копіткої, творчої педагогічної діяльності [9, с. 28].

Серед педагогів існує й така думка, що професіоналізм варто розглядати ширше, ніж просто сукупність професійних характеристик та якостей особистості. Так, Кондрашова Л. доводить, що професіоналізм складається ще й з набору певних засобів (інтелектуальних, моральних та духовних). Професіоналізм вона розуміє як комплексну характеристику, системне особистісне утворення, що поєднує в собі професійні знання, вміння, навички, особистісні якості, які характеризують педагогічну працю й виступають рушійною силою для вирішення професійних педагогічних завдань.

За Піжуком Ю., педагогічний професіоналізм складається з трьох блоків: загальнокультурного, психолого-педагогічного та предметно-технологічного. Дослідник виділяє такі компоненти професіоналізму викладача: педагогічне мислення; педагогічні здібності; професійні знання та вміння; культуру педагогічного спілкування та індивідуальні якості викладача [9, с. 28–29].

Педагогічний професіоналізм можна розглядати як ідеал педагогічної роботи, який спонукає викладача до самовдосконалення, і як еталон, який містить у собі оцінку ефективності педагогічної діяльності. У сучасних умовах професіоналізм

характеризується якістю інновацій викладача. До головних передумов педагогічного професіоналізму можна віднести вміння й креативність викладача.

Цікаві думки знаходимо в монографії американських учених Джона Фелонга, Лена Вартона, Шейлі Майлз, Керолін Вайтін та Джеофа Вайті. Дослідники щодо питання педагогічного професіоналізму виділяють три ключові компоненти, на яких він базується: 1) знання; 2) автономія; 3) відповідальність.

На думку цих дослідників, професіоналом можна називати таку особистість, яка працює в складних і непередбачених ситуаціях. Це той, хто може самостійно вирішувати певні важкі завдання [9, с. 29].

Теоретичний аналіз поняття «професіоналізм» як психолого-акмеологічного та педагогічного поняття наведено в таблиці.

Таблиця

Міждисциплінарне визначення поняття «професіоналізм»

Наука	Представники	Визначення поняття «професіоналізм»
Акмеологія	О. Бандурка, С. Бочарова, О. Землянська, Н. Сидорчук	Ідея саморозвитку
	В. Вакуленко, В. Зазикін, А. Чернишев	Якість професійної діяльності, що визначається особистісними можливостями
	О. Гульбс	Самоорганізаційна, синергетична система, взаємодія всіх компонентів професіоналізму
	О. Кириченко	Вищий ступінь розвитку людини як суб'єкта пізнання, праці та спілкування
	О. Сафін	Творчість, критичність, знання й компетенція
Психологія	В. Андронов, О. Полякова, С. Соболев, Л. Тарасова	Прагнення представити світові своє «Я»
	Г. Балл	Володіння цінностями, ідеалами й цілісною професійною культурою
	А. Маркова	Ставлення особистості до праці, стан психічних якостей
	Л. Подоляк В. Юрченко	«Викладання через дослідження»

Закінчення таблиці

	М. Томчук	Система професійно значущих якостей, фахових знань, навичок та вмінь, що забезпечують успішність фахової діяльності
	Е. Зеєр	Психофізіологічні властивості, професійно важливі якості, професійна компетентність і професійна спрямованість
	Н. Кузьміна	Показник якості професіонала, що визначається рівнем оволодіння ним змістом праці й засобами вирішення професійних завдань
Педагогіка	О. Ангеловський	Опанування професією, досягнення професійної майстерності
	П. Бродфут	«Вузкий професіоналізм» та «широкий професіоналізм»
	О. Гура, Т. Вахрушева, О. Дубасенюк, Л. Кайдалова, Н. Цокіна	Професійна компетентність
	С. Вітвицька, Т. Колодько, І. Петровська	Перевага професіоналізму знань
	І. Підласий, С. Трипольська	Система набутих якостей та вмінь
	Т. Руднева, Л. Кондрашова	Інтегрований показник особистісно-діяльнісної готовності до вирішення педагогічних завдань
	Н. Гузій	Цілісність особистісних та діяльнісних виявів як взаємозалежних підсистем
	С. Іванова, Ю. Бабанський	Як «майстерність», «кваліфікація»
	О. Брюховецька, А. Кудусова, В. Семиченко, О. Снісаренко	«Мірило педагогічної культури»
	К. Лівітан	«Самоосвіта» та «самовиховання»
	В. Сипченко	Інтегрована якість особистості, що формується в процесі діяльності
	В. Тюріна	Системна інтегральна якість, сукупність педагогічної компетентності, педагогічної майстерності й професійно значущих якостей

Висновки. Таким чином, вивчення й осмислення поняття професіоналізму свідчить про те, що погляди на його сутність

змінюються залежно від часу. Здійснений аналіз поняття «професіоналізм» у психолого-акмеологічному та педагогічному контекстах дає нам усі підстави стверджувати, що цей феномен є багатоаспектним, поліфункціональним терміном, який, починаючи з другої половини ХХ – початку ХХІ століття, постійно переосмислюється та уточнюється у вітчизняній та зарубіжній науці. Аналіз тлумачень поняття професіоналізму різними авторами дає змогу дійти висновку, що загальним для всіх спроб визначити професіоналізм є розуміння його як здатності особистості ефективно виконувати професійні функції. Спираючись на думку науковців Ангеловського О., Сипченка В. та інших дослідників, які розглядають професіоналізм як процес, а не результат, ми визначаємо професіоналізм як складний процес оволодіння суб'єктом певним набором знань, навичок та вмінь, які дають йому змогу якнайкраще застосовувати набуті знання на практиці та прагнути самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Ангеловский А. А. Профессиональная компетентность как необходимое условие профессионализма (психолого-акмеологический анализ). *Актуальные вопросы современной педагогики: материалы Междунар. науч. конф.* (г. Уфа, июнь 2011 г.). Уфа, 2011. С. 7–13.
2. Балл Г. О. Духовність професіонала і педагогічне сприйняття її становленню: орієнтири психологічного аналізу. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*: укр.-пол. щоріч. / за ред. Левовицького Т., Зязюна І., Вільш І., Ничкало Н. Київ, 2000. С. 217–232.
3. Гузій Н. В. Основи педагогічного професіоналізму: навч. посіб. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 156 с.
4. Гульбе О. А. Психолого-педагогічна модель розвитку професіоналізму викладача. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [за заг. ред. Моляко В. О.]. Житомир, 2009. Т. 12, вип. 8. С. 63–71.
5. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека. Кн. 1–5.: Развитие ценностной сферы профессионала. Москва: РАГС, 2001. 483 с.
6. Зазыкин В. Г., Чернышев А. П. Акмеологические проблемы профессионализма. Москва, 1993. 46 с.
7. Про вищу освіту: Закон України (станом на 29 жовтня 2014 року). Харків: Право, 2014. 104 с.

8. Сидорчук Н. Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2001. 218 с.

9. Шендерук О. Б. Проблема розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови у вищих навчальних закладах України (друга половина ХХ–початок ХХІ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Житомир, 2017. 263 с.

10. Broadfoot P. Teachers conceptions of their professional responsibility some international comparisons. *Comparative education*. 1987. Vol. 23, № 3. P. 6–9.

Шендерук Е. Б.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА КАК ПСИХОЛОГО-АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО И ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПОНЯТИЯ

В статье осуществлен теоретический анализ понятия «профессионализм». Вышеупомянутую категорию рассмотрено в психологическом, педагогическом и акмеологическом контекстах. В результате исследования профессионализм определен как сложный процесс, в ходе которого субъект получает профессионально-педагогические знания, умения, навыки, характеризуется потребностью постоянно совершенствоваться и расширять педагогический кругозор и развивать креативные способности, а также потребность в педагогических инновациях и нестандартных профессиональных действиях.

Ключевые слова: профессионализм, свойство, процесс, результат, компонент, синергетическая система, показатель.

Shenderuk O. B.

THEORETICAL ANALYSES OF PROFESSIONALISM AS PSYCHO-AKMEOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONCEPT

The article reveals the theoretical interdisciplinary definition of the concept «professionalism» from the point of psychology, akmeology and pedagogics. Different approaches of outstanding psychologists, akmeologists and educators to its definition are analyzed. The author of the article attempts to track how the concept of «professionalism» has been interpreted by, sociologists, psychologists, educators and akmeologists.

The different viewpoints of scientists from various fields of science, regarding to the concept «professionalism» have been analyzed and various theoretical and methodological approaches are proposed. The study of the scientific literature demonstrates that today the problem of professionalism is quite relevant, because our society is rapidly changing and simultaneously the eligibility criteria to the teachers are changing too. There are a lot of explanations of this notion and they depend on criteria which are taken into consideration while studying the problem of professionalism. As a result, this concept has been defined as a process (V. Sychenko), professional

competencies (O. Hura, T. Vakhrusheva, O. Dubaseniuk, L. Kaidalova, N. Shchokina), personal responsibility for professional development (V. Andrushchenko, B. Hershunskiy), potential identity (D. Dmytrenko), complex of professional culture and self-awareness (I. Ziaziun), valuable orientation (I. Zadorin), an ability (I. Pidlasyi, S. Trypolska), pedagogical excellence (S. Ivanova, Y. Babanskyi), self education (K. Livitan, N. Sydorchuk), a possibility of implementation in a difficult action (S. Druzhilov, I. Zaichenko) or even a personal philosophy of success. So it is rather difficult to give one determination which would describe all many-sided nature of this phenomenon.

Professionalism is a multidimensional, multifunctional concept that starting from the second half of the XX – beginning of the XXI century has been constantly rethinking and specifying in the domestic and foreign science. In the scientific works of the vast majority of psychologists and akmeologists it is considered as an activity, that needs certain skills, knowledge and abilities. Educators define professionalism as pedagogical excellence, qualification, integrated quality that combines pedagogical competencies, excellence and professionally notional property.

The author of the article shares the point of view of those scientists (A. Anhelovskii, V. Sypchenko), who consider professionalism as a process, not a result. Thus, professionalism is defined as a complex process, during which a person obtains professional pedagogical knowledge, skills, a desire to develop one's scope and creative skills, a necessity in pedagogical innovations and substandard professional actions.

Key words: *professionalism, quality, process, result, component, synergetic system, indicator.*